ՂԱՐԱԲԱՂ. ԸՄԲՌՆՄԱՆ ՈՒՂԻՆ

Լեռնային Ղարաբաղի դասը: Գնալով աւելի յաճախ ես հանդիպում այդ բառերին: Շատերը դրանց մէջ տարբեր իմաստ են դնում, քանի որ տարբեր կերպ են պատկերացնում թէ ինչ է տեղի ունեցել առաջ եւ ինչպիսի բարդութիւններ կան ներկայումս:

Թաքցնելով դժուարութիւններն ու հակասութիւնները, դրանք չես վերացնի: Դրա համար էլ ես առաւելագոյնս անկեղծ էի եւ ՍՍՀՄ Գերագոյն Սովետի Նախագահութեան նիստում ելոյթ ունենալիս, եւ դրանից մի քանի օր առաջ Միխայիլ Կորպաչովի հետ զրուցելիս:

Ի հարկէ, ոմանց համար յարմար է կամ ձեռնտու Լեռնային Ղարաբաղի բնակչութեանը ներկայացնել որպէս կոյրերի, որոնց իրենց հետեւից են տանում մի խումբ ծայրայեղականներ: Իրավիճակի այդօրինակ ըմբռնմանը համապատասխան էլ կը լինեն հետեւութիւնները: Աւելի բարդ է պատկերացնել, որ սեփական իրաւունքների մասին խօսակցութիւնը եւ դրանք հիմնաւորելու փորձը դեռեւս անպայման ազգայնամոլութիւն չեն:

Կարելի՞ է, արդեօք, մարդկանց արդարների եւ մեղաւորների բաժանել միայն նրա համար, որ ոմանք հրապարակաւ պաշտպանում են իրենց դիրքորոշումը, իսկ միւսները լռում են: Եթէ լռես, ապա ում կը բացատրես, թէ ինչպէս են ոտնահարել Մարզի հայ բնակչութեան շահերը հոգեւոր կեանքի եւ տնտեսութեան ոլորտում, ինչպիսի զգուշաւորութեամբ են Ղարաբաղի հայերը հիւրընկալուելու մեկնել Հայաստան, իսկ դեռ Ադրբեջանի ... «խորհուրդ չեն տուել» ձեռնարկել այդպիսի ուղեւորութիւններ: Իսկ Մարզկոմի քարտուղարը, ինչպէս ասում էին մեզանում, ընդհանրապէս դէմքով դէպի Հայաստանը չէր քնում:

Ազգային քաղաքականութեան մէջ թոյլ տրուած խեղաթիւրումները հիմա հեշտ է դուրս գրել անձամբ Մարզկոմի Առաջին Քարտուղար Գէորգովի կամ հանրապետութեան նախկին ղեկավար Բաղիրովի հաշուին եւ միայն նրանց: Հեշտը հեշտ է, բայց այդ բացատրութիւնը հազիւ թէ վստահութեան արժանանայ:

Վերջին տարիների կոնկրետ իրողութեան պայմաններում Լեռնային Ղարաբաղի բնակիչները կարո՞ղ էին, արդեօք չկորցնել իշխանութիւնների նկատմամբ իրենց հաւատը, չդառնալ թերահաւատներ, վաղօրօք կասկածելով, որ նոյնիսկ ամենաճիշդ որոշումները դէպի Ղարաբաղ տանող բազմաստիճան ճանապարհին չեն վերածուի դատարկ հնչիւնի: Արդեօք, այդտեղից չե՞ն ԼՂԻՄ-ի իրավիճակի առթիւ ընդունուած առաջին որոշումների մերժումը, զգոյշաւորական վերաբերմունքը նաեւ 19-րդ կուսակցական կոնֆերանսում Կոնֆլիկտի մասին ասուածի նկատմամբ:

Մարդկանց ինչպէս համոզել ՍՍՀՄ Գերագոյն Սովետի Նախագահութեան կողմից Յուլիսի 18-ին ընդունուած որոշման այսօրուայ ընդունելութեան մէջ, ինչպէս դրդել ընդունելու նշմարտութիւնը, որ գործադուլները, աղմկալի միթինգները եւ հասարակական անհնազանդութիւնը չեն մօտեցնի այն գաղափարի կենսագործումը, որով հայերը երկար տարիներ ապրում են եւ Լեռնային Ղարաբաղում եւ Հայաստանում:

ՍՍՀՄ Գերագոյն Սովետի նախագահութեան նիստից տուն վերադառնալուց յետոյ մտովի վերարտադրելով նրա ամբողջ ընթացքն ու արդիւնքները, ինքս ինձ ասում էի. դա ըստ էութեան ազգային հարցում դեմոկրատական սկզբունքներին վերադառնալ է: Հենց դեմոկրատական, քանի որ տասնամեակներ շարունակ այստեղ նոյնպէս իշխել է կամայականութիւնը: Գրչի մի շարժումով միախառնում էին ազգեր, վերանում կամ ստեղծւում ինքնավար հանրապետութիւններ, քաղաքներն ու մարզերը մի հանրապետութիւնից միւսն էին անցնում: Թուղթ ստորագրելն անհամեմատ աւելի հեշտ էր, քան մարդկանց համար յարմար որոշում գտնելը, դրա կատարմանն օժանդակելը: Ինչ-որ մէկի չար կամքը, գէշ բնաւորութիւնը, պարզապէս վատ վերաբերմունքը կարող էին դառնալ ամբողջ ժողովուրդների ճակատագիր: Եւ Լեռնային Ղարաբաղը, այլոց թւում, գուցէ եւ այն մեքանիզմի որոնումն է, որը կանխում է այդօրինակ ձեւախեղման հնարաւորութիւնը:

Այն, որ մարզի բոլոր ձեռնարկութիւններն այժմ աշխատում են, իսկ գիւղացիները աշխատանքը չէին էլ դադարել՝ այդ փաստը, իմ կարծիքով, խօսում է ինքն իր մասին: Այո, հարկ եղաւ շատ ելոյթներ ունենալ, պարզաբանել, որ մենք հասանք գլխաւորին, լայն բացուել են դռները Լեռնային Ղարաբաղի ու Հայաստանի միջեւ: Երեւան կը գան բնակելի նոր շէնքեր, տրանշինական կոմբինատ, էլեւատոր. այն, ինչից Մարզը առաջ զուրկ է, եւ դա շատ կարեւոր է: Հարկ եղաւ մարդկանց պատմել այն բարձր յուսաւորութիւնների մասին, որոնցով օժտուած է ԼՂԻՄ-ում ՍՄԿԿ Կենտկոմի եւ ՍՍՀՄ Գերագոյն Սովետի Նախագահութեան յատուկ ներկայացուցիչ Ընկեր Ա. Վոլսկին: Մարզ կարող են կանչել ցանկացած միութենական մինիստրին, այստեղ՝ Ստեփանակերտում, ներկայացուցիչը կարող է, իրադրութեանը համապատասխան, շտկել հանրապետական իշխանութիւնների որոշումը: Հաշուի առնելով նրա լիազօրութիւնները, արդէն այնքան էլ անիրագործելի տեսք չունի այն 400 միլիոն ռուբլին իրացնելու հնարաւորութիւնը, որ յատկացուել է եօթ տարում շինարարութիւն եւ սոցիալիստական միջոցառում իրականացնելու համար: Չէ որ մեր տեղական կազմակերպութիւնները կարող են աշխատել տարեկան առաւելագոյնս 20 միլիոն իրացնելու կարողութեամբ: Ճանապարհների, բնակելի տների, օդանաւակայանի նոր շէնքի կառուցման գործում որոշել են մեզ օգնել Հայաստանի շինարարները:

Ղեկավարի դերը երբեք հեշտ չի եղել: Մեր իրավիճակում դա կրկնակի է ծանր: Կուսակցական աշխատողի համար մարդկանց աչքերին նայելու իրաւունքը մեծ իրաւունք է: Ասելով այն, ինչ ասացի Գերագոյն Սովետի Նախագահութեան Մոսկուայի նիստում, ես մարդկանց աչքերի մէջ հանգիստ եմ նայում:

Ես կարդացել եմ այն ամէնը, ինչ հաղորդուել է Լեռնային Ղարաբաղին առնչուած իրադարձութիւնների մասին:

Եղել են արդարամիտ եւ դառն յօդուածներ: Բայց քիչ չէին յօդուածները, որոնք աւելի շատ պատուելով աշխատանք էին յիշեցնում: Մերթ գրում են, թէ մութ ուժերն իրենց հետեւից են տանում Ստեփանակերտի բանուորներին, մերթ յայտարարում, թէ բանուորներին չես խաբի... Իսկ չէ որ այդ ամիսներին բանուորներ, ուսուցիչներ, գիւղացիներ չեն եղել. եղել են գաղափարով միաւորուած մարդիկ: Ինչ վերաբերում է ժուռնալիստներին, ապա պատահել է, որ թղթակիցները եկել են հրաժեշտ տալու. «Գրնում ենք, աւելի լաւ է ոչինչ չգրենք, այդպէս աւելի ազնիւ կը լինի»: Դրա շուրջը. արդեօք, չմտորե՞նք հրապարակայնութեան ժամանակներում, այնպիսի ժամանակներում, երբ ազնուութիւնը հասարակութեան հանդէպ դառնում է ամենակարեւոր չափանիշը:

Վերակառուցումը պահանջում է մեծ համախմբուածութիւն. այսպէս կարելի է բնորոշել Գերագոյն Սովետի Նախագահութեան նիստում Միխայիլ Կորպաչովի ունեցած ելոյթի էութիւնը: Մեզ համար դա երեւի իրավիճակից վեր կանգնելու եւ մեր հետեւից մարդկանց բարձրացնելու անհրաժեշտութիւնն է: Նրանք պէտք է տեսնեն ոչ միայն թերթերում հրապարակուած որոշումներ, այլեւ իրական գործեր:

Լեռնային Ղարաբաղից արդէն 130 դիմորդներ են գնացել ընդունուելու Հայաստանի բուհերը: Որոշուած է կառուցել սննդի արդիւնաբերութեան ձեռնարկութիւններ, որպէսզի գիւղատնտեսական արտադրանքը չմնայ ... (see below) որպէսզի ... արագաւորային ոլորտը չապրի դատարկ վանառանդաններով:

Մենք սկսել ենք ըմբռնման եւ համաձայնութեան հասնելու դժուարին ճանապարհը: Եւ դա ոչ միայն այն բանի ըմբռնումն է, ինչը տեղի ունեցաւ այդ մի քանի ամիսներին: Լեռնային Ղարաբաղը դաս է ոչ միայն նրա իրադարձութիւնների տառապեալների համար: Ապրելով բազմազգ երկրում, հարկաւոր է յիշել այս:

ՀԵՆՐԻԿ ՊՕՂՈՍԵԱՆ